

ОСОБЛИВОСТІ РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ В УКРАЇНІ

FEATURES MECHANISM REFINANCING BANKS IN UKRAINE

УДК 336.71(477)

Гаркуша Ю.О.

к.е.н., старший викладач кафедри банківської справи

Одеський національний економічний університет

Закарян Л.В.

студентка

Одеський національний економічний університет

У статті розкрито сутність поняття рефінансування. Досліджено особливості механізму рефінансування Національним банком України банків другого рівня. Оцінено ефективність використання банками кредитів рефінансування. Проаналізовано особливості рефінансування за останні роки в Україні. Виділені основні проблеми рефінансування та вказані шляхи їх подолання.

Ключові слова: грошово-кредитна політика, механізм рефінансування, рефінансування, банк, Національний банк України.

В статті раскрыта сущность понятия рефинансирования. Исследованы особенности механизма рефинансирования Национальным банком Украины банков второго уровня. Проведена оценка эффективности использования банками кредитов рефинансирования. Проанализированы особенно-

сти рефинансирования за последние годы в Украине. Выделены основные проблемы рефинансирования и указаны пути их преодоления.

Ключевые слова: денежно-кредитная политика, механизм рефинансирования, рефинансирование, банк, Национальный банк Украины.

The article reveals the essence of the concept of refinancing. In the article the features of the mechanism of refinancing National Bank of Ukraine second-tier banks. The effectiveness of banks' use of refinancing loans was assessed. The features of refinancing in recent years in Ukraine are analyzed. The main problems of refinancing and indicated ways to overcome them.

Key words: monetary policy, mechanism of refinancing, refinancing, bank, National Bank of Ukraine.

Постановка проблеми. Одним із основних інструментів грошово-кредитної політики є рефінансування банків, за допомогою якого центральний банк має можливість підтримати комерційні банки додатковими ресурсами як кредитор останньої інстанції. В Україні, під час соціально-економічної кризи 2014–2015 рр., досить гостро стояла проблема відтоку депозитів із банків. Завдяки кредитам рефінансування Національного банку України (далі – НБУ), банки все-таки змогли продовжити виконання своїх функцій та забезпечити безперервність розрахунків в економіці країни. На сьогодні рефінансування не застосовується регулятором так інтенсивно, адже банківський сектор поступово виходить із кризового стану, проте механізм рефінансування потребує удосконалення та підвищення ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблемі ефективності грошово-кредитної політики НБУ та механізму рефінансування приділяють велику увагу такі вітчизняні учені, як В.В. Коваленко, Т.Д. Косова, В.В. Лановий, О.В. Мельниченко, В.І. Міщенко, А.В. Сомик, Н. Шульга та ін. Однак, незважаючи на досягнення фундаментальних і прикладних досліджень, залишається ще багато невирішених проблем, зокрема, забезпечення ефективного використання отриманих кредитів банками.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження практики рефінансування НБУ, розроблення рекомендації щодо удосконалення механізму рефінансування вітчизняних банків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національний банк за допомогою інструментів грошово-кредитної політики здійснює вплив на макроекономічні процеси в країні. Механізм грошово-кредитної політики повинен бути гнучким, вчасним, ефективним задля запобігання кризових явищ та досягнення поставлених цілей.

Одним із активних інструментів впливу на грошово-кредитний ринок із боку центрального банку є рефінансування. Відповідно до глосарію банківської термінології, рефінансування – це операції з надання банкам кредитів у встановленому Національним банком порядку. Основною метою рефінансування є регулювання ліквідності банків та виконання Національним банком функції кредитора останньої інстанції [1].

Для банків рефінансування в центральному банку – це остання можливість залучити додаткові ресурси задля регулювання їхньої ліквідності. Для регулятора – це канал безготівкової емісії та спосіб запобігання паніці на ринку банківських послуг.

У разі значного відтоку депозитів або іншого кризового явища, в умовах відсутності додаткових ресурсів на міжбанківському ринку, центральний банк має можливість підтримати банки другого рівня з метою вчасного виконання ними своїх зобов'язань, що сприяє стабільній роботі банківської системи та збалансуванню грошово-кредитного ринку. Отже, рефінансування банків є одним із ключових елементів забезпечення стабільності грошової одиниці.

Грошово-кредитний ринок у 2014 р. перебував під впливом суспільно-політичного напруження в країні. Підвищений емоційний фон населення на початку 2014 р. спричинив ситуативне збільшення попиту на ліквідні кошти, у тому числі на готівку. З метою створення умов для стабільної діяльності банків та вчасного виконання ними законних вимог вкладників та інших кредиторів, НБУ вживав додаткових заходів щодо підтримання ліквідності банківської системи, зокрема активно надавав кредити рефінансування [2, с. 136].

Регулятор у 2014 р., порівняно з 2013 р., збільшив обсяг рефінансування банків у 3 рази – до 222,3 млрд грн, а обсяг операцій із мобілізації

ресурсів на ринку – в 5 разів, до 1,473 трлн грн. Обсяг рефінансування банків у 2014 р. став найбільшим після 169,5 млрд грн у кризовому 2008 р. Обсяг мобілізаційних операцій також став рекордним у порівнянні з 270,407 млрд грн у 2013 р. [3].

Найчастіше у 2014 р. банки зверталися по додаткові ресурси до НБУ у першому півріччі, за цей же період були отримані і найбільші суми кредитів. Рефінансування надавалося у формі кредитів овернайт, шляхом проведення тендерів, договорів репо, стабілізаційних кредитів та кредитів для збереження ліквідності. Однак не завжди надані кредити рефінансування ефективно використовувалися та позитивно впливали на діяльність банку.

За даними НБУ можна зробити висновки, що найбільше кредитів рефінансування в 2014 р. отримали державні банки, яким потрібні були кошти для фінансування «Нафтогазу».

Приватні ж банки за рахунок рефінансу вирішували проблеми із відтоком депозитів. Більше за інших отримав найбільший банк країни – ПАТ КБ «Приватбанк», приблизно 20 млрд грн. АТ «Дельта Банк» отримав протягом року більше 10 млрд, але все одно відчував труднощі, що стало причиною визнання його неплатоспроможним. ПАТ «ВіЕйБі Банк» отримав 5,5 млрд грн, ще 8,3 млрд грн – КБ «Фінансова ініціатива». Із цих коштів, наприклад, ПАТ «ВіЕйБі Банк» виплачував депозити у листопаді 2014 р., але того ж місяця йому призначили тимчасову адміністрацію.

Були у НБУ й інші невдалі приклади рефінансування. Позики отримали півтора десятка банків, яким потім була введена тимчасова адміністрація. Серед банків-одержувачів кредитів рефінансування на строк більше 30 календарних днів були банки, які згодом були визнані неплато-

спроможними, і на даний час у них діє тимчасова адміністрація або відбувається процес ліквідації. Зокрема, найбільший обсяг коштів отримали ПАТ «ВіЕйБі Банк» (5,535 млрд грн), АТ «Брокбізнесбанк» (2 млрд грн), ПАТ «Всеукраїнський банк розвитку» (1,473 млрд грн), ПАТ «Укрбізнесбанк» (1,029 млрд грн), АТ «Імексбанк» (795 млн грн), ПАТ «Камбіо» (428,2 млн грн), ПАТ «Форум» (422 млн грн), ПАТ «БГ Банк» (364,7 млн грн), ПАТ КБ «Актив-Банк» (342,4 млн грн), ПАТ «Єврогазбанк» (299 млн грн), ПАТ «Південкомбанк» (180 млн грн), ПАТ «Терра-Банк» (111,1 млн грн) [4].

Слід зазначити, що були випадки, коли банки, отримавши кредити рефінансування, використовували залучені ресурси не за призначенням (наприклад, для торгів на валютному ринку). У табл. 1 відображені показники, аналіз яких дає змогу дослідити, які вітчизняні банки нераціонально використали кредити рефінансування НБУ у 2014 р. Для аналізу було вирішено взяти відношення суми рефінансування до відтоку коштів депозитного портфелю фізичних осіб. Чим менше отримане значення, тим краще та раціональніше банк використовував наданий НБУ кредит, і навпаки. Також доволі цікавим для аналізу є значення частки депозитів у пасивах банку (чим вона більше, тим більше банк залежний від настрою вкладників).

Аналізуючи табл. 1, можемо зазначити, що найбільш нераціонально використовував рефінансування банк ПАТ «Фінансова Ініціатива». На кожну гривню відтоку депозитів прийшлося майже 7 грн рефінансування. Далі йдуть ПАТ «Укргазбанк», ПАТ «Фідобанк» та АТ «Ощадбанк», у яких на кожну гривню відтоку депозитів вийшло 2,76 грн, 1,88 грн та 1,6 грн рефінансування відповідно. Також до десятки найгірших потрапили ПАТ «Хрещатик»,

Таблиця 1

Вітчизняні банки, що найменш раціонально використали рефінансування НБУ у 2014 році

Назва банку	Сума рефінансування, млрд грн	Частка депозитів фізичних осіб у пасивах, %	Відтік депозитів фізичних осіб, за рік, млрд грн	Сума рефінансування на кожну гривню відтоку депозитів фізичних осіб, грн
ПАТ «Фінансова Ініціатива»	8,358	30,29	1,196	6,99
ПАТ «Укргазбанк»	4,720	35,26	1,713	2,76
ПАТ «Фідобанк»	1,255	27,04	0,669	1,88
АТ «Ощадбанк»	10,159	34,73	6,332	1,60
ПАТ «Хрещатик»	0,874	46,17	0,632	1,38
ПАТ «Діамантбанк»	0,729	35,08	0,528	1,38
ПАТ «Укрінбанк»	0,672	50,00	0,627	1,07
ПАТ «Київська Русь»	1,683	47,77	1,663	1,01
ПАТ «Фінанси і Кредит»	1,650	48,32	1,685	0,98
ПАТ «Альфа-Банк»	3,055	31,69	3,361	0,91

Джерело: складено автором за матеріалами [5]

Приклади надання кредитів рефінансування НБУ банкам,
які були виведені з ринку банківських послуг у 2014–2017 рр. [5; 6, с. 82]

Назва банку	Сума останнього траншу рефінансування, тис. грн	Період, від дати останнього траншу рефінансування до дати запровадження тимчасової адміністрації, днів
АТ «Брокбізнесбанк»	2000000	19
ПАТ «Банк Форум»	422000	78
ПАТ «Банк «Київська Русь»	59670	44
ПАТ «ВіЕйБі Банк»	1200000	42
ПАТ «Укрбізнесбанк»	152500	51
ПАТ «АКБ Банк»	52000	78
ПАТ «БГ Банк»	48000	79
ПАТ «Банк Камбіо»	12000	77
ПАТ «Діамантбанк»	251357	139
КБ «Хрещатик»	190000	39

ПАТ «Діамантбанк», ПАТ «Укрінбанк», ПАТ «Київська Русь», ПАТ «Фінанси і кредит», а також ПАТ «Альфа-Банк». Щодо частки вкладів у пасивах, то всі з запропонованих банків мають значні показники. Це зайвий раз свідчить про те, що дані банки надто залежні від настроїв вкладників.

Однією з проблем рефінансування в Україні є невчасне повернення або неповернення взагалі кредиту рефінансування банками. НБУ протягом останніх років активно виводить із ринку неплатоспроможні банки, в тому числі і банки, які отримали значну допомогу від регулятора. Це свідчить про те, що НБУ або робить це свідомо, або ж не може вчасно виявити проблеми у діяльності банків. Зокрема, про неефективність механізму рефінансування говорить той факт, що між датою останнього траншу і введенням тимчасової адміністрації проходить незначний проміжок часу (табл. 2) [6, с. 82].

Отже, дані табл. 2 дають підстави стверджувати, що НБУ у процесі рефінансування банків допускається помилок, надаючи кредити банкам, які априорі не зможуть погасити заборгованість. Це негативно впливає на грошово-кредитний ринок країни, адже рефінансування – це процес безготівкової емісії, а також знижує рівень довіри до регулятора та ефективності грошово-кредитної політики.

Висновки з проведеного дослідження. Однією з проблем діючого механізму рефінансування є недостатній контроль за цільовим використанням кредитів. Адже банки, отримавши кредити рефінансування від НБУ, не завжди використовують їх за призначенням. Отже, для вирішення цієї проблеми слід посилити контроль та вдосконалити фінансову та статистичну звітність про використання наданих кредитів рефінансування. З цією метою банкам, у процесі аналітичного обліку отримання та використання кредитів рефінансування,

доцільно відображати їх на субрахунках, відповідно до їх цільового призначення за кожною окремою операцією [7, с. 58]. Також необхідно запровадити ефективну методику оцінки фінансової стійкості банку з боку регулятора, що дозволить визначити реальний фінансовий стан фінансової установи та зменшить ризик неповернення кредиту рефінансування.

Зроблені висновки та запропоновані пропозиції сприятимуть формуванню сучасного гнучкого, ефективного механізму рефінансування, який забезпечить стабільний розвиток банківської системи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Глосарій банківської термінології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123604&cat_id=123320.
2. Манжос С. Рефінансування як інструмент підтримання ліквідності банківських установ України / С. Манжос // Галицький економічний вісник. – Тернопіль : ТНТУ, 2014. – Том 46. – № 3. – С. 130–138.
3. Нацбанк оприлюднив список банків, яким видав кредити рефінансування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.unian.ua/finance/1037021-natsbank-oprilyudniv-spisok-bankiv-yakim-vidav-krediti-refinansuvannya.html>.
4. Кому Нацбанк видав 115 млрд рефінансування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/2015year/data/refin/>.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
6. Шульга Н. Рефінансування банків України / Н. Шульга // Вісник КНТЕУ. – № 3. – 2016. – С. 78–88.
7. Максимова А.В. Рефінансування банків: механізм застосування, особливості обліку, аналіз проблем та шляхи їх вирішення / А.В. Максимова // Наука й економіка. – 2014. – № 3 (35). – С. 48–59.

REFERENCES:

1. Glosarii bankivskoyi terminologiyi [Electronnyi resurs]. – Regim dostupu : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123604&cat_id=123320.
2. Manzhos S. Refinansuvannia iak instrument pidtrymannia likvidnosti bankivskykh ustanov Ukrayiny / S. Manzhos // Halycky ekonomichnyi visnyk. – Ternopil : TNTU, 2014. – T. 46. – № 3. – S. 130–138.
3. Natsbank opryliudnyv spysok bankiv, iakym vydav kredyty refinansuvannia [Electronnyi resurs]. – Regim dostupu : <http://economics.unian.ua/finance/1037021-natsbank-oprilyudniv-spisok-bankiv-yakim-vydav-krediti-refinansuvannya.html>.
4. Komu Natsbank vydav 115 mlrd refinansuvannia [Electronnyi resurs]. – Regim dostupu : <http://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/2015year/data/refin/>.
5. Shulga N. Refinansuvannia bankiv Ukrayiny / N. Shulga // Visnyk KNTEU. – № 3. – 2016. – S. 78–88.
6. Maksimova A.V. Refinansuvannia bankiv: mekhanizm zastosuvannia, osoblyvosti obliku, analiz problem ta shliakhy yikh vyrishennia / A.V. Maksimova // Nauka i ekonomika. – 2014. – № 3 (35). – S. 48–59.

Harkusha J.O.

PhD in Economics

Research Associate Department of Banking

Odessa National Economic University

Zakaryan L.W.

Student

Odessa National Economic University

FEATURES MECHANISM REFINANCING BANKS IN UKRAINE

Monetary policy as a national policy component must promote the socio-economic development. Using the instruments of monetary policy, in particular the banks refinancing, central banks of various countries have the capability to influence the money market functioning and indirectly the real economy. In milieu of social and economic instability, loss of the banking system, the special relevance takes research and improving the central banks refinancing mechanism of second-tier banks.

Considering that the quality changes in the monetary policy that concern optimization of the banking sector liquidity management have not taken place, high risks remain that the said negative situation can occur again. On the other hand, there financing transactions of the National Bank of Ukraine are not, in practice, applied for stimulating the productive crediting of the real sector and implementation of the appropriate positive European experience, therefore this situation should be corrected. That's why it is expedient that Ukraine improves the existing and implements the new refinancing mechanisms because the developed system of bank credit transactions in compliance with the procedure established by the National Bank of Ukraine will ensure stability of the banking system as a whole.

The study singles out the main refinancing problems and indicates the ways of their solution, namely: improving the method of assessing the financial condition of commercial banks; and increase of control over the use of refinancing credits received by the banks.

The made proposals will facilitate the refinancing mechanism of the monetary policy pursued by the National Bank in general.